

مقایسه رضایتمندی شهروندان میادین نقش جهان، بهارستان، دل کامپو و ناوونا از طراحی میادین اجتماع پذیر شهری

یاسمین دوزدوزانی: دانش آموخته دکتری معماری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران
ایرج اعتمسام: استاد بازنشسته پردیس هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، تهران، ایران*
محمد تقی‌زاده: استادیار دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران

چکیده

رضایتمندی و خشنودی نتیجه ادراکی است که انسان بر مبنای ارزیابی مثبت محیطی و تجربه فردی نسبت به جامعه خود به دست می‌آورد، به طوری که منجر به سلامت فیزیکی، سلامت اجتماعی، ارگانیکی، بهداشت روانی می‌شود. یکی از مهمترین ویژگیهای میادین شهری، اجتماع پذیری و ایجاد فرصتهای لازم جهت تعاملات اجتماعی است. ارتقای کیفیت محیط ساخته شده منجر به رضایت شهروندان از این فضا و در نتیجه افزایش تعاملات اجتماعی در میادین خواهد بود. در پژوهش حاضر با مقایسه تطبیقی تجارب ایران و غرب در ساختار فضایی میادین شهری، عوامل موثر در رضایتمندی شهروندان برای سنجش کیفیت تدوین شد تا توجه برنامه ریزان و تصمیم گیران شهری را برای ارتقای کیفیت محیط شهری و در نتیجه رضایت شهروندان و افزایش تعاملات اجتماعی سوق دهد. روش تحقیق از نوع توصیفی - تحلیلی است. ۴۴۰ نفر از شهروندان بالاتر از ۷ سال سن در میادین نقش جهان و بهارستان ایران، دل کامپو و ناوونا ایتالیا به صورت تصادفی طبقه ای انتخاب گردید. روش‌های آماری بر اساس تحلیل عامل تائیدی (CFA)، کروسکال-والیس صورت گرفت. بر اساس نتایج تحلیل عاملی از میان ۳۱ مولفه رضایتمندی، تعداد هفت عوامل (روانی - اجتماعی، کالبدی - میانه، مدیریتی، کالبدی - جداره، بصری - زیباشناختی، دسترسی - مکانی، عملکردی - سرزندگی) قابل استخراج است ($KMO=0.76$ ، آزمون بارتلت برابر $45/55$ ، $df=45$ ، $P<0.001$). که در مجموع $55/48$ درصد از واریانس کل سازه رضایتمندی شهروندان قابل پیش بینی است. پایایی به روش ضریب آلفای کرونباخ هر کدام از عوامل بین $0/55$ الی $0/84$ و کل پرسشنامه $0/82$ بود. بر اساس نتایج آزمون کروسکال-والیس میانگین رتبه ای عوامل دسترسی - مکانی، کالبدی - جداره و کالبدی - میانه در میدان دل کامپو؛ عوامل بصری - زیباشناختی و عملکردی - سرزندگی در میدان نقش جهان؛ عامل روانی - اجتماعی و مدیریتی در میدان ناوونا بیشتر از سایر میادین بودند ($P<0.001$).

واژه‌های کلیدی: طراحی میادین شهری، حس رضایت، تعاملات اجتماعی، اجتماع پذیری، شهروندان

۱- مقدمه

۱-۱- طرح مسأله

از دهه ۱۹۶۰ در پی اثرات مخرب معابر اتومبیل رو در شهر، مشکلات ناشی از آن و بی توجهی مدیریت و برنامه ریزی شهری به مراکز شهری منجر به گسترش بحران‌های شهری، کاهش کیفیت محیط شهرها شد. با پدیدار شدن این بحران‌های محیطی، برنامه ریزی که در نیمه اول قرن بیستم که تحت تاثیر مباحث صرف علمی (خردگرایی، اثبات گرایی و...) بود و در نیمه دوم قرن بیستم بیشتر متاثر از مفاهیم و نظریه‌های اجتماعی، سیاسی و کیفی (نسبت گرایی، تاویل پذیری، دموکراسی و...) و در قالب کیفیت محیط شهری و رفاه اجتماعی و غیره نمود عینی یافت (Francis, Giles-Corti & Wood, 2012, 8). کنگره‌ها و همایش‌های بین المللی مختلفی با عنوان «توسعه پایدار شهری در قالب کنفرانس ریو» برگزار و به تصویب جهانی رسید. کیفیت محیط شهری به عنوان بخشی از مفهوم کلی کیفیت زندگی شناخته شد و شناسایی معیارها برای سنجش کیفیت و برنامه ریزی شهری آغاز و توجه برنامه ریزان و تصمیم گیران شهری را به جست و جوی شاخص‌ها و معیارهای جدید برای ارتقای کیفیت محیط شهری و رضایت شهروندان سوق داد. قابل ذکر است در اروپا از دهه ۱۹۸۰ چالش بر سر برنامه‌های راهبردی برای ایجاد یک شبکه فضای جذاب عمومی و میدان‌های عمومی آغاز و در ایران نیز در آغاز قرن بیست و یکم (سال ۱۳۸۰)، فضاها و میدان شهری در کانون توجه فعالیت‌های برنامه ریزی و ساخت وسازها قرار گرفته است (کوکبی، پورجعفر و تقوایی ۱۳۸۴

۷)، شایان ذکر است افزایش تعاملات اجتماعی به منزله رضایتمندی شهروندان از فضای میدان که منوط به بالا بودن کیفیت محیط ساخته شده آن است. در این مقاله این سوال پیش می‌آید که عوامل رضایتمندی شهروندان ایرانی و ایتالیایی در طراحی میدادن اجتماع پذیر شهری برای برنامه ریزی به منظور ایجاد، بهسازی و ارتقای کیفیت میدادن شهری به جهت رضایت شهروندان و افزایش تعاملات اجتماعی آنان کدامند؟ سطح عوامل رضایتمندی شهروندان میدادن نقش جهان، بهارستان، دل کامپو و ناوونا چگونه است؟ آیا سطح عوامل رضایتمندی شهروندان در طراحی این میدادن نسبت به هم متفاوت است؟

۱-۲- اهمیت و ضرورت

موضوع این رساله به لحاظ بررسی و تحقیق به دلیل جایگاه خاص، اهمیت و ارزش آن در فضاهای شهریمبرهم است و ضرورت پرداختن آن در موضوعات مختلف قابل بررسی است.

ضرورت اجتماعی: ضرورت انجام این پژوهش به جهت ارتقای کیفیت میدادن شهری، افزایش تعاملات و یکپارچگی اجتماعی در گروه‌های سنی و جنسی مختلف جهت گردهم آمدن، درنگ کردن، گردش کردن، گذران اوقات فراغت، ایجاد فضائی فعال و سرزنده است. در این حالت کمک به ایجاد رابطه قویتر بین مکان و جامعه و سبب توسعه‌ی پیوستگی اجتماعی، زندگی اجتماعی و بنابراین حس اجتماع می‌شود. (Carpiano & Hystad, 2010) بدین ترتیب مردم از حضور در آنجا لذت می‌برند و نسبت به فضا ارزیابی مثبت پیدا می‌کنند.

در رضایتمندی شهروندان مطالعه موردی میداین شاخص ایران و ایتالیا

اهداف فرعی: شناسایی عوامل رضایتمندی شهروندان ایرانی و ایتالیایی در طراحی میداین اجتماع پذیر شهری

- تعیین سطح رضایتمندی شهروندان میداین نقش جهان، بهارستان، دل کامپو و ناوونا در عوامل رضایتمندی

- مقایسه سطح رضایتمندی شهروندان از عوامل رضایتمندی در برنامه ریزی و طراحی میداین نقش جهان، بهارستان، دل کامپو و ناوونا

۱-۴- پیشینه پژوهش

مطالعات اولیه در مورد کیفیت زندگی شهری در شهرها و کشورهای توسعه یافته، در حال توسعه و در حال صنعتی شدن جدید، از دهه ۱۹۷۰ به بعد مورد توجه قرار گرفت. تحقیقات و تلاشهای پیشین توسط دانش پژوهان جهان غربی (کمپ بل، کاورز و رود گرز در سال ۱۹۷۶، گرین، وروف و فلدر در سال ۱۹۶۰) در رشته‌های مختلفی چون جامعه شناسی و روانشناسی آغاز شده است. پژوهشگران مختلف دیگری چون لویی، بویر وساواگی، استور سعی داشتند مفاهیم و اجزای کیفیت زندگی در نواحی مختلف جغرافیایی با بکارگیری شاخص‌ها مقایسه کنند و مورد ارزیابی قرار دهند. از طرف دیگر تحقیقات مستند در مورد کیفیت زندگی شهری در آسیا کمتر انجام شده است که شاید یکی از دلایل مهم چنین توجه و کوششی به مقوله کیفیت زندگی شهری را شاید بتوان در پاسخ به سوال «تخصیص بهینه منابع کمیاب شهری» جستجو کرد. شایان ذکر است امروزه پژوهشها و مقالات زیادی در غرب و

ضرورت روانشناختی: میدانها مکان‌های راحتی برای فعالیت‌های بیرونی و تعاملات اجتماعی فراهم کرده و بنابراین به سلامت روانشناختی، ذهنی و تندرستی افراد کمک می‌کنند. ولی پیشرفت امکانات تکنولوژی و رواج پدیده‌های نوین ارتباطات نظیر مطبوعات، ماهواره، اینترنت، تلفن همراه در شهرها در معرض از دست رفتن فضاهای جمعی، ارتباطات رو درو و گرایش زندگی جمعی به فردی شده است (ساروخانی، ۱۳۸۶، ۱۲۴). پس ایجاد و ارتقای کیفی چنین فضاها جهت حضور شهروندان پیاده از نظر روان شناسان مقوله ای ضروری است.

ضرورت برنامه ریزیو مدیریته شهری: درک و فهم مفاهیم میدان‌های شهری، شناسایی عوامل و شاخص‌ها، ارتقای کیفی محیط، رضایت شهروندان کمک می‌کند تا تصمیمات اتخاذی آنان در حیطه ارتقای کیفیت محیطی، رضایت شهروندان و پرداختن آن به مسایل و مشکلات میداین و جلوگیری از تکرار برخی اقدامات نامناسب در سایر میداین موجود و آتی شود.

ضرورت نظری: امروزه پژوهشها و مقالات زیادی پیرامون مفهوم کیفیت محیط شهری بویژه کیفیت زندگی شهری در محیطهای مسکونی انجام شده ولی مطالعات کمتری در باب شناسایی عوامل و مولفه‌ها برای ارتقای کیفیت میداین اجتماع پذیر شهری به جهت رضایتمندی شهروندان بویژه در میداین موردی ایران و غرب و یا مقایسه آنها پرداخته شده است.

۱-۳-اهداف

هدف کلی: مقایسه تطبیقی تجارب ایران و غرب در ساختار فضایی میداین به منظور تدوین عوامل موثر

ایران پیرامون مفهوم کیفیت محیط شهری بویژه کیفیت زندگی شهری در محیط‌های مسکونی انجام شده است ولی بر اساس موضوع مقاله در ایران و غرب مطالعات کمتری در راستای کیفیت محیطی میادین شهری و شناسایی عوامل و مولفه‌های موثر در رضایتمندی شهروندان میادین موردی در ایران و غرب و یا مقایسه آنها پرداخته شده است.

۱-۵- فرضیه‌ها

- رضایتمندی شهروندان ایرانی و ایتالیایی در طراحی میادین اجتماع پذیر شهری مشتمل بر عوامل متعددی است.

- سطح عوامل رضایتمندی شهروندان در طراحی میادین نقش جهان، بهارستان، دل کامپو و ناوونا نسبت به هم متفاوت است.

۱-۶- روش تحقیق

پژوهش حاضر توصیفی-تحلیلی می باشد. از لحاظ هدف پژوهش کاربردی و با توجه به زمان مطالعه یک پژوهش مقطعی می باشد که به صورت پنهانگر اجرا می شود.

- جامعه آماری تحقیق تمام شهروندان دارای سن بالاتر از ۷ سال در میادین نقش جهان، بهارستان، دل کامپو و ناوونا (اعم از هنرمندان، کسبه و افرادی که برای گذران اوقات فراغت خود به میادین مراجعه می کنند) می باشند که بومی آن شهر بوده و حداقل به مدت ۶ ماه در آن منطقه حضور دارند و به منظور انجام فعالیت‌های اقتصادی، هنری و یا تفریحی به آن میادین مراجعه می کنند.

- حجم نمونه با استفاده از نرم افزار تعیین حجم نمونه (PS) و با در نظر گرفتن مقادیر $\delta=1$ ، $\sigma=2/5$

$\alpha=0/05$ ، $\text{Power}=0/80$ و انتخاب برابر افراد در گروه‌های مورد مقایسه و تعداد ۱۱۰ نفر برای هر گروه برآورد گردید. در کل تعداد ۴۴۰ نفر (۱۱۰ نفر برای هر میدان) انتخاب و وارد مطالعه شد. نمونه گیری از بین جامعه آماری به صورت تصادف طبقه ای و با توجه به میدان و جنسیت شهروندان انتخاب گردید. به منظور حذف تاثیر میدان و جنسیت در یافته‌های تحقیق، حجم نمونه شهروندان از میادین مختلف و زنان و مردان به صورت برابر و به تعداد ۵۵ نفر در هر میدان انتخاب گردید.

- ابزار جمع آوری اطلاعات: پرسشنامه جمعیت شناختی شامل سئوال‌هایی درباره سن، جنسیت، سطح تحصیلات، بومی بودن و مدت حضور یا مراجعه آنها به میادین بود و پرسشنامه رضایت شهروندان از طراحی میادین شهری، ابزار محقق ساخته ای بود که ابتدا با انجام مطالعه کتابخانه و بررسی متون علمی درباره مولفه‌هایی که درباره رضایت شهروندان از طراحی میادین شهری در کتب و مقالات علمی گزارش شده بود، گردآوری و ثبت شد. از آنجائی که ممکن بود در سنجش رضایتمندی شهروندان، همه نظرات شهروندان توسط صاحب‌نظران، مولفان و پژوهشگران گزارش نشده باشد لذا از نظرات ۱۵ نفر از شهروندان هر میدان نیز به صورت مصاحبه ناساختار یافته استفاده و مواردی که صاحب‌نظران به آن اشاره نکرده بودند نیز به عنوان مولفه به سئوال‌ات پرسشنامه اضافه گردید. در (جدول ۱-۱) مولفه‌های ۳۱ گانه استخراج شده از نظرات صاحب‌نظران و شهروندان ارائه شده است. در ادامه، بعد از آماده سازی اولیه مولفه‌های سنجش رضایت شهروندان از طراحی میادین شهری به منظور بررسی روایی صوری

ضریب همبستگی اسپیرمن و دونیمه سازی در نمونه ۶۰ نفری از شهروندان استفاده گردید. در این مرحله پایایی به روش ضریب آلفای کرونباخ برای کل پرسشنامه ۰/۷۸ بدست آمد. نمره گذاری پرسشنامه رضایت شهروندان از طراحی میداین شهری در قالب مقیاس لیکرت ۵ درجه ای صورت گرفت.

پرسشنامه، از نظرات اساتید راهنما، مشاور و همچنین متخصصین سنجش نگرش در پژوهش‌های اجتماعی استفاده گردید و پرسشنامه مذکور آماده سازی شد. بدین ترتیب در نسخه نهایی پرسشنامه سنجش رضایت شهروندان از طراحی میداین شهری از شاخص روایی صوری استفاده شد. سپس به منظور بررسی پایایی پرسشنامه طراحی شده از روش‌های

جدول ۱-۱: مولفه‌های استخراج شده از نظرات صاحب‌نظران و شهروندان

مولفه‌های سنجش رضایت اضافه شده توسط شهروندان	مولفه‌های سنجش رضایت توسط صاحب‌نظران و مولفان
۱- تسهیلات	۱- موقعیت مکانی میدان در شهر
۲- پارکینگ	۲- راه‌های منتهی به میدان
	۳- دسترسی و نفوذپذیری
	۴- بناهای شاخص در بدنه‌ها
	۵- پیوستگی بدنه‌ها
	۶- نسبت ارتفاع بدنه به عرض میدان
	۷- رنگ و بافت مصالح بدنه
	۸- مقیاس انسانی
	۹- جنس مصالح کف
	۱۰- ابعاد
	۱۱- نسبت بین طول و عرض میدان
	۱۲- شکل هندسی
	۱۳- توپوگرافی
	۱۴- نشیمن
	۱۵- مبلمان شهری
	۱۶- طراحی رویه کف
	۱۷- عناصر طبیعی
	۱۸- هنر عمومی
	۱۹- نورپردازی
	۲۰- آرامش
	۲۱- امنیت
	۲۲- استراحت
	۲۳- راحتی
	۲۴- شادی و لذت
	۲۵- تعاملات انفعال با محیط و جامعه
	۲۶- تعاملات فعال با محیط و جامعه
	۲۷- عملکرد جداره
	۲۸- عملکرد میانه
	۲۹- نگهداری

در هر مرحله از تحقیق در صورت تمایل، دادن داده‌های پرت، عدم تکمیل کامل پرسشنامه بود.

- رویه ی جمع آوری اطلاعات: جمع آوری داده‌ها در ایران با مراجعه به میدان نقش جهان و بهارستان از افراد هنرمند، کسبه و افرادی که برای گذران اوقات فراغت خود به میداین مراجعه می کردند به صورت تصادفی در ساعات عصر و به مدت ۲ هفته در فصل تابستان و توسط پژوهشگر تحقیق صورت گرفت. ۱. معیارهای ورود به مطالعه شامل شهروند و بومی بودن، حضور مستمر در میداین، داشتن سلامتی جسمی حرکتی، بینایی و شنوایی، داشتن رضایت شخصی برای ورود به مطالعه بود و معیارهای خروج از مطالعه شامل خارج شدن شرکت کنندگان تحقیق

۷-۱- معرفی متغیرها و شاخص‌ها

جدول ۱-۲: متغیرهای تحقیق

متغیر	کمی/کیفی	مقیاس	ابزار سنجش	تعریف عملیاتی
رضایتمندی	کمی	رتبه ای	پرسشنامه محقق ساخته رضایتمندی	نمره ای که هر شهروند در پاسخ به پرسشنامه رضایت شهروندان کسب می کند.
میدان	کیفی	اسمی	-	محدود به چهار میدان نقش جهان، بهارستان، ناوونا و دل کامپو می باشد.
جنسیت	کیفی	اسمی	-	-
سن	کمی	رتبه ای	سوال مستقیم	پاسخ به سوال مربوط به سن شناسنامه ای
سطح تحصیلات	کیفی	رتبه ای	سوال مستقیم	پاسخ هر فرد درباره آخرین مدرک تحصیلی مورد قبول وزارت علوم/آموزش و پرورش

۸-۱- محدوده پژوهش

استفاده از ابزار پرسشنامه بواسطه اینکه ممکن است عکس العمل پاسخ دهندگان را در پی داشته باشد، از محدودیت‌های این تحقیق است. در این تحقیق از نمونه شهروندان غیربومی و افراد دارای مشکلات سلامت (نابینا، ناشنوا، مشکلات حرکتی) صرف نظر شد. عرصه این پژوهش میدان‌های اجتماع پذیر، تاریخی و پر از صحنه‌های نمایش برای زندگی انسانی و اجتماع مردم هستند. برای شناسایی عوامل مناسب در طراحی میداین اجتماع پذیر شهری از میداین شاخص و تاریخی میداین ایران، میداین نقش جهان، بهارستان و از ایتالیا، میداین دل کامپو و ناوونا مورد مطالعه قرار گرفت.

میدان نقش جهان، معروف به میدان شاه و پس از انقلاب ۱۳۵۷ با نام رسمی میدان امام، به عنوان میدان مرکزی شهر اصفهان، در قلب مجموعه تاریخی نقش جهان قرار دارد. موقعیت مکانی میدان در شهر اصفهان، قرار گیری در یک مسیر شلوغ با

کاربری‌های متنوع، بازار در اطراف میدان و نزدیکی با بناهای تاریخی شاخص (مسجد امام، مسجد شیخ لطف الله، کاخ عالی قاپو، بازار قیصریه) سبب جذب و اجتماع مردم در میدان شده است. جهت تاریخی بودن میدان و قرار گیری در بافت سنتی، اداره میراث فرهنگی مجوز ایجاد کاربری‌های متنوع در جداره‌های آن را نداده و کاربری‌ها در حد صنایع دستی اصفهان است. گردش اتومبیل در داخل میدان بر خلاف دوره‌های قبل ممنوع شده و حرکت سواره فقط در یک طرف میدان امکان پذیر است. در عملکردهای شاخص میانه میدان می‌توان به فعالیت‌های نماز جماعت در روز جمعه، سینه زنی در ایام محرم، حرکت درشکه چیان در گرداگرد میدان اشاره کرد. میدان از لحاظ عناصر طبیعی شامل حوض فواره دار در میانه میدان، مقابل مسجد امام و بازار قیصریه است. میدان از لحاظ هنری عاری از مجسمه بوده و فقط در حد حوض فواره دار است (فراهانی ۱۳۸۸، ۲۵ تا ۳۴) (شکل ۱-۱)

شکل ۱-۱: نقشه میدان نقش جهان (ماخذ: دوزدوزانی ، ۱۳۹۲)

که فرم، نحوه اتصال راه ها به میدان، نبود موانع دید بدنه ها نسبت به یکدیگر، پیوستگی نسبتاً مناسب بدنه ها، وجود مرکزیت قوی به دلیل وجود مجسمه در مرکز میدان و تداوم مناسب بدنه ها باعث شده است که این میدان از لحاظ کالبدی دارای وضعیت مناسبی برای شکل گیری تجمع باشد. کاراکتر میدان بهارستان بیش از هر چیز به عملکرد سیاسی آن وابسته است که از حضور مجلس در میدان ناشی می شود (کیانی ۱۳۷۴، ۶۹۴-۶۹۵) (شکل ۱-۲).

پیشینه کالبدی میدان بهارستان، به دوران فتحعلی شاه باز می گردد. بررسی نقشه های موجود نشان می دهد که این میدان از ابتدای شکل گیری دارای فرمی مستطیل شکل بوده است. از میان رفتن باغ های واقع در بدنه های میدان و جایگزینی آنها با ساختمان های مسکونی، اداری، سیاسی و فرهنگی، درختکاری، محوطه سازی و نصب مجسمه (رضا شاه در ۱۳۱۶ و آیتلله مدرس در ۱۳۷۵) از جمله تغییرات کالبدی به وقوع پیوسته در میدان بوده است. بررسی وضعیت مؤلفه های فضایی در میدان بهارستان نشان می دهد

شکل ۲-۱: نقشه میدان بهارستان (ماخذ: دوزدوزانی ، ۱۳۹۲)

قرار دارد. به علت وجود آبنماها، رستورانها، بارها و نقاش ها در قسمت شمالی میدان در ایام عادی و جشن بفانا، چرخ و فلک آبی با همراهی موزیک، مسابقه اسب‌دوانی، رژه دسته جمعی ماسک داران، برپایی بازارها در ایام خاص بویژه (در ایام سال نو) سبب جذب و اجتماع مردم در میدان شده است (کنیرش ۱۳۸۸، ۱۶ تا ۲۴) (شکل ۱-۳).

میدان ناوونا یکی از بزرگ ترین میدان های مرکز شهر رم که در قرن اول میلادی ساخته شده و در دوره رم باستان به عنوان استادیوم یعنی میدان مسابقه و ارابه رانی شناخته شده است. در میدان سه فواره وجود دارد که فواره وسطی را برنینی ساخته و چهار مجسمه وسطش نمادهای چهار رودخانه دانوب، گنگ، نیل و ریو دلا پلاتا هستند و در دو سوی آن در محور طولی میدان دو آبنمای دل نپتون ۲ و دل مورو ۳

شکل ۱-۳: شکل و نقشه میدان ناوونا (ماخذ: دوزدوزانی، ۱۳۹۲)

محصوریت بی نظیر، وجود کاخ شهر پابلیکوبا بنای مقرر شکلش در جداره جنوبی، سایه ایجاد شده برج مانیا مانند عقربه یک ساعت آفتابی روی صفحه میدان، نه نوار آجری شعاعی شکل در سنگفرش، وجود آب‌نمای گیاه‌ها در سمت شمال میدان، ممنوعیت ترافیک، نشستن و دراز کشیدن مردم در کف میدان است (کنیرش ۱۳۸۸، ۲۵ تا ۳۴) (شکل ۱-۴).

میدان دل کامپو یکی از بهترین نمونه‌های معماری غیر مذهبی شهر سیه‌نا ایتالیا است که بهترین نقطه گردهمایی و اجتماع مردم است. میدان سیه‌نا همواره مکانی برای تجمع، صحنه‌ای برای نمایش و محلی برای برگزاری جشن‌های ملی و مسابقات پر هیجانی مانند مسابقه اسبدوانی (پالیو) بوده است. از ویژگی‌های موثر میدان در اجتماع شهروندان، شکل نیم دایره و صدف گونه، توپوگرافی منحصر به فرد و فوق العاده،

شکل ۱-۴: شکل و نقشه میدان دل کامپو (ماخذ: دوزدوزانی، ۱۳۹۲)

خاص را در بر میگیرد (طالبی ۱۳۸۳). میدان شهری، ظرفی است که مظروفش افراد، فعالیتها و وقایع شهری است. (نژادستاری ۱۳۹۰، ۵۹). میدان به عنوان کاسه‌ای برای به هم پیوستن، دربرگرفتن، محل تجمع و گرد هم آمدن مردم، رفتارها، رویدادها و اتفاقات است (علوی بالمعنی و پورجعفر ۱۳۸۸، ۸). پس می‌توان گفت که یکی از مهمترین ابعاد و ویژگی‌های میداین شهری به جهت رضایت شهروندان، اجتماع پذیری و ایجاد فرصتهای لازم جهت تعاملات اجتماعی است. حیات جمعی در فضامیداین در ترویج تعاملات اجتماعی (Sennett, 1974, 215)، جذب افراد و گروه‌های مختلف (Whyte, 1980)،

۲- مفاهیم، دیدگاه‌ها و مبانی نظری

تعاملات اجتماعیو میداین اجتماع پذیر شهری

یکی از نیازهای فطری انسانها (از جمله شهروندان) نیاز به برقراری تعاملات و روابط اجتماعی است. (رفیع پور ۱۳۸۲). هرگاه عملی از شخصی سرزند که بعد این عمل، متقابلا پاسخ از سوی فرد دیگر همراه باشد، اصطلاحا دوسویه، تعامل اجتماعی یا کنش متقابل اجتماعی گفته میشود. دراین صورت میان این دو شخص، یک رابطه اجتماعی برقرار می‌شود (فیلدینگ آگ برن و نیم کوف ۱۳۸۰) شایان ذکر است که رابطه اجتماعی در فضا اتفاق می‌افتد. بنابراین فضا مجموعه‌ای از روابط اجتماعی میان افراد و مکان

کیفیت محیط در ارتباط است و ایجاب می‌کند که در ادامه مباحث به بررسی کیفیت محیط شهری پرداخته شود.

کیفیت محیط شهری

کیفیت محیط شهری عبارت است از شرایط زیست محیطی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، کالبدی، فضایی و محیط شهری که نشان دهنده رضایت یا نارضایتی شهروندان از محیط شهری است (شماعی و پوراحمد ۱۳۹۰، ۷۴). کیفیت محیط شهری سنجشی است برای ارزیابی شرایطی از محیط شهری که برای زندگی شهری حداقل مطلوبیت را به همراه دارد و با مفاهیمی همچون کیفیت زندگی، تنوع فضای اجتماعی، ویژگی‌های فیزیکی، فعالیت‌ها، وابستگی‌های مکانی ۶ و هویت شهری، کیفیت مکان، ادراک و رضایت شهروندی و قابلیت زندگی در ارتباط است (خدایی و پورخیری ۱۳۹۰، ۱۳۱ تا ۱۳۶). برخی از برنامه ریزان نیز کیفیت محیط را در کنار عدالت، سازگاری، آسایش و کارایی که از مهمترین اصول بنیادی شهرسازی به منظور ایجاد شهر سازمان یافته و موجب کاهش آلودگی‌ها و کنترل نابسامانی‌های فضایی در شهر شده اند، می‌دانند (شماعی و پوراحمد ۱۳۹۰، ۷۴).

۳- تحلیل یافته‌ها

فرضیه اول: رضایتمندی شهروندان ایرانی و ایتالیایی در طراحی میدین شهری مشتمل بر عوامل متعددی است. به منظور شناسایی عوامل رضایتمندی شهروندان ایرانی و ایتالیایی از میدین از تحلیل عامل تأییدی (CFA) با استفاده از روش مولفه‌های اصلی و اعمال چرخش واریماکس استفاده گردید. با توجه به پیش فرض اولیه مفهومی استخراج شده از نظرات

امنیت اجتماعی و در نتیجه ترغیب به افزایش تحمل گروه‌های مختلف در فضا، جامعه پذیری بیشتر (Marcus & Francis, 1998) و ایجاد فضایی فعال و سرزنده کمک می‌کند. هنگامی که مردم با سایر افراد جامعه تعامل می‌کنند، رابطه قوی تری با مکان و جامعه خود احساس می‌نمایند. (دانشپور و چرخچیان ۱۳۸۶، ۲۱).

حس رضایت

حس رضایت و خشنودی پیامد احساسات و نگرش های مثبت نسبت به موقعیت افراد در جامعه است به طوری که این حالت مثبت به سلامت فیزیکی، سلامت اجتماعی، ارگانیکی و بهداشت روانی منجر می شود و می تواند به مرتبه بالاتری بنام تعهد اجتماعی که یک نگرش مستمر و وفادارانه نسبت به جامعه است منجر شود (گالبرایت، ۱۳۸۲، ۱۰ تا ۱۳). انسان خشنود می تواند در عین حالی که رضایتمند است، می تواند با عوامل ناخوشایند و فشارهای محیطی به سازگاری مثبت بپردازد. بنابراین خشنودی میتواند سازگاری را بدنبال داشته باشد ولیکن سازگاری لزوماً به خشنودی نمی انجامد (غیاثوند ۱۳۹۰، ۳۳ تا ۳۷) یعنی پذیرش شرایط سخت اجتماعی لزوماً بیانگر رضایتمندی و آرامش واقعی در جامعه نیست، بلکه نشان دهنده رفتار سازگارانه جهت کنترل شرایط تا برون رفت از آن است و اگر این رفتار طولانی شود عواقبی از قبیل: خمودگی رفتاری، عدم رضایت و ناخشنودی و به تبع آن پرخاشگری و مرگ اجتماعی خواهد شد (جی برهام ۱۳۸۸، ۳۶ تا ۳۷؛ گالبرایت ۱۳۸۲، ۱۶ تا ۱۷). شایان ذکر است طی چند دهه اخیر در طراحی و برنامه ریزی شهری رویکرد رضایتمندیاز جمله رویکردهایی است که با مباحث

عامل سوم (۰/۷/۱۸)، عامل چهارم (۰/۷/۱۴)، عامل پنجم (۰/۶/۹۸)، عامل ششم (۰/۶/۱۴) و عامل هفتم (۰/۵/۹۳) از واریانس رضایتمندی شهروندان در طراحی میادین را پیش بینی می‌کنند. در کل ۵۵/۴۸ درصد از واریانس کل سازه رضایتمندی شهروندان ایرانی و ایتالیایی در طراحی میادین با استفاده از ۳۱ مولفه و استخراج هفت عامل قابل پیش بینی است. با توجه به مولفه‌های موجود در هر عامل می‌توان عامل اول الی هفتم را به ترتیب عامل روانی-اجتماعی، کالبدی-میانه، مدیریتی، کالبدی-جداره، بصری-زیباشناختی، دسترسی-مکانی، عملکردی-سرزندگی نامگذاری کرد.

صاحب نظران و مصاحبه ساختار نیافته اولیه با ۱۵ نفر از شهروندان هر میدان که ۳۱ مولفه بدست آمده بود هفت عامل به عنوان عوامل اصلی پیش فرض انتخاب گردید. نتایج تحلیل عاملی نشان داد که مقدار KMO برابر ۰/۷۶، آزمون بارتلت برابر ۴۵۴۸/۵۵ و درجه آزادی ۶۵ در سطح معنی داری کمتر از ۰/۰۰۱ خطا قرار دارد. نتایج فوق حاکی از کفایت حجم نمونه برای انجام تحلیل عاملی می‌باشد. همان طوری که در (جدول ۳-۱) ارائه شده است، نتایج حاصل از مقادیر اولیه و ویژه نشان می‌دهد که هفت عامل اول، از مقادیر ویژه بالاتر از یک برخوردار هستند. بر اساس نتایج حاصل از درصد واریانس عوامل، عامل اول (۰/۱۳/۰۹)، عامل دوم (۰/۸/۹۹)،

جدول ۳-۱: مقادیر ویژه استخراج شده

عوامل	مقادیر ویژه اولیه		مجموع مجذورات بارهای چرخش یافته		
	کل	درصد واریانس	کل	درصد واریانس	درصد تجمعی
۱	۵/۶۳	۱۸/۱۷	۴/۰۶	۱۳/۰۹	۱۳/۰۹
۲	۲/۸۶	۹/۲۵	۲/۷۸	۸/۹۹	۲۲/۰۹
۳	۲/۲۵	۷/۲۸	۲/۲۲	۷/۱۸	۲۹/۲۷
۴	۱/۸۸	۶/۰۸	۲/۲۱	۷/۱۴	۳۶/۴۲
۵	۱/۷۴	۵/۶۳	۲/۱۶	۶/۹۸	۴۳/۴۰
۶	۱/۵۴	۴/۹۹	۱/۹۰	۶/۱۴	۴۹/۵۵
۷	۱/۲۶	۴/۰۷	۱/۸۴	۵/۹۳	۵۵/۴۸

خوب و ضریب آلفای کرونباخ بین ۰/۶۰ الی ۰/۷۰ بر پایایی خوب و ضریب آلفای بین ۰/۵۰ الی ۰/۶۰ بر پایایی ضعیف اما قابل قبول دلالت دارد. بر این اساس مولفه‌ها و عامل‌های استخراج شده از پایایی خوبی برای سنجش رضایتمندی شهروندان ایرانی و ایتالیایی در طراحی میادین برخوردار هستند.

در (جدول ۳-۲) بارعاملی هر مولفه با عامل مربوط به خود و ضریب آلفای کل هر عامل ارائه شده است. بر اساس نتایج حاصل از ضریب آلفای کرونباخ عوامل بدست آمده ما بین ۰/۵۵ الی ۰/۸۴ قرار دارند و ضریب آلفای کل مولفه‌ها برابر ۰/۸۲ است. مقدار ضریب آلفای ۰/۷۰ الی ۰/۸۰ حاکی از پایایی خیلی

جدول ۳-۲: بارهای عاملی و ضریب آلفای کرونباخ عوامل رضایتمندی از میدین از دیدگاه شهروندان ایرانی و غربی

عوامل	مؤلفه‌ها	بار عاملی	آلفای کرونباخ عامل	عوامل	مؤلفه‌ها	بار عاملی	آلفای کرونباخ عامل			
دسترسی - مکانی	موقعیت مکانی میدان در شهر	۰/۸۲	۰/۷۴	روانشناختی - اجتماعی	آرامش	۰/۶۴	۰/۸۴			
	راه‌های منتهی به میدان	۰/۷۶			امنیت	۰/۷۸				
	دسترسی و نفوذپذیری	۰/۸۰			استراحت	۰/۷۵				
					راحتی	۰/۷۲				
					شادی و لذت	۰/۸۱				
					تعاملات انفعال با محیط و جامعه	۰/۳۰				
					تعاملات فعال با محیط و جامعه	۰/۷۶				
کالبدی - جداره	بناهای شاخص در بدنه‌ها	۰/۴۴	۰/۶۵	عملکردی - سرزندگی	عملکرد جداره	۰/۷۵	۰/۷۱			
	پیوستگی بدنه‌ها	۰/۶۴			عملکرد میانه	۰/۶۵				
	نسبت ارتفاع بدنه به عرض میدان	۰/۶۱								
	رنگ و بافت مصالح بدنه	۰/۵۸								
	مقیاس انسانی	۰/۶۶								
کالبدی - میانه	مصالح کف	۰/۳۱	۰/۶۷	مدیریتی	نگهداری	۰/۷۸	۰/۷۳			
	ابعاد	۰/۴۵			تسهیلات	۰/۶۱				
	نسبت بین طول و عرض میدان	۰/۳۲								
	شکل هندسی	۰/۴۸								
	توپوگرافی	۰/۵۸			پارکینگ	۰/۸۱				
	نشیمن	۰/۶۵								
	مبلمان شهری	۰/۵۲								
	بصری - زیباشناختی	طراحی روبه کف			۰/۶۳	۰/۵۵				
		عوامل طبیعی			۰/۷۱					
		هنر عمومی			۰/۶۱					
نورپردازی		۰/۵۱								

جداره، کالبدی - میانه، بصری - زیباشناختی، روانی - اجتماعی، عملکردی - سرزندگی، مدیریتی) رضایتمندی شهروندان در همه عوامل با ۹۹ درصد اطمینان از توزیع نرمال برخوردار نیستند. بنابراین از روش‌های آماری ناپارامتریک کروسکال - والیس برای مقایسه میانگین رتبه عوامل رضایتمندی در چهار میدان استفاده گردید (جدول ۳-۴) (شکل ۳-۱)

فرضیه دوم: سطح عوامل رضایتمندی شهروندان در طراحی میدین نقش جهان، بهارستان، دل کامپو و ناوونا نسبت به هم متفاوت است. برای انجام این فرضیه ابتدا به بررسی نرمال بودن توزیع نمرات شرکت کنندگان در مطالعه اقدام شد. نتایج حاصل از آزمون کولموگروف اسمیرنف (جدول ۳-۳) نشان داد که عوامل هفتگانه (دسترسی - مکانی، کالبدی -

جدول ۳-۳: آزمون کولموگروف-اسمیرنف برای توزیع نرمال بودن عوامل رضایتمندی شهروندان از طراحی میداین شهری

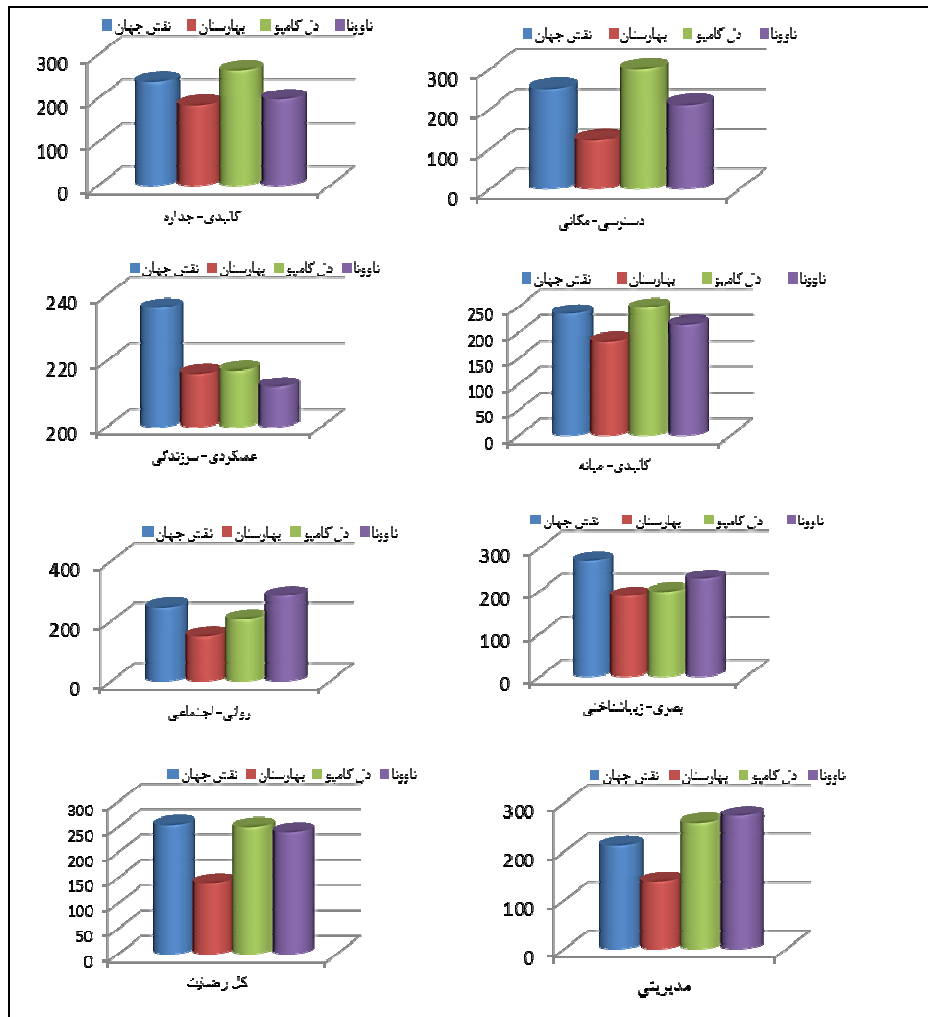
معنی داری	کولموگروف-اسمیرنف	منفی	مثبت	میانگین (انحراف معیار)	متغیر
<۰/۰۱	۳/۸۵	-۰/۰۷	۰/۱۸	۸/۴۳(۲/۵۸)	دسترسی - مکانی
<۰/۰۱	۲/۳۱	-۰/۰۶	۰/۱۱	۱۵/۰۷(۳/۰۵)	کالبدی - جداره
<۰/۰۱	۲/۰۲	-۰/۰۸	۰/۰۹	۲۱/۱۲(۴/۰۲)	کالبدی - میانه
<۰/۰۱	۲/۵۶	-۰/۱۲	۰/۱۱	۹/۶۹(۲/۱۶)	بصری - زیباشناختی
<۰/۰۱	۱/۸۴	-۰/۰۷	۰/۰۸	۱۹/۸۲(۵/۲۲)	روانی - اجتماعی
<۰/۰۱	۲/۴۷	-۰/۱۱	۰/۱۱	۶/۶۵(۲/۰۸)	عملکردی - سرزندگی
<۰/۰۱	۲/۵۵	-۰/۰۸	۰/۱۲	۶/۲۲(۲/۱۸)	مدیریتی

روانی - اجتماعی) به ترتیب ناوونا، نقش جهان، دل کامپو و بهارستان در عامل (عملکردی - سرزندگی) به ترتیب نقش جهان، دل کامپو، بهارستان و ناوونا و در نهایت در عامل (مدیریتی) به ترتیب ناوونا، دل کامپو، نقش جهان و بهارستان از میانگین رتبه ای بالاتر برخوردار بودند. میانگین رتبه ای نمرات کلی رضایتمندی شهروندان چهار میدان نسبت به هم تفاوت آماری معنی داری داشت. ($P < ۰/۰۰۱$). به طوری که بیشترین میانگین رتبه ای نمرات کل رضایتمندی به ترتیب در میدان نقش جهان، دل کامپو، ناوونا و بهارستان بود. (شکل ۳-۲)

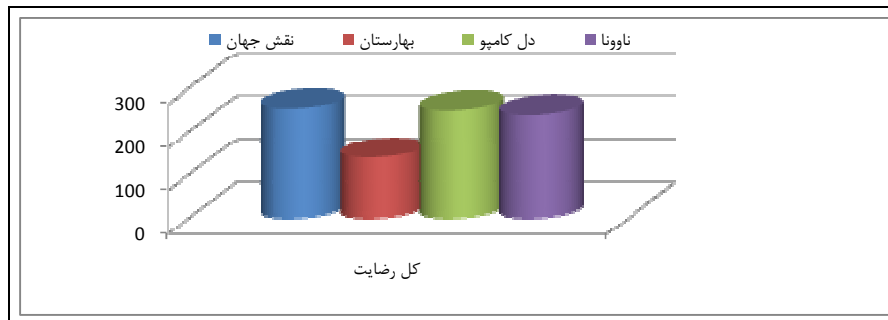
همان طوری که در (جدول ۳-۳) (شکل ۳-۱) مشاهده می شود میانگین رتبه عامل رضایت (عملکردی - سرزندگی) در چهار میدان از نظر شهروندان تفاوت آماری معنی داری وجود نداشت. اما سایر عوامل رضایت شهروندان در طراحی میداین تفاوت آماری معنی داری در چهار میدان وجود داشت ($P < ۰/۰۱$). به طوری که در سه عامل (دسترسی - مکانی)، (کالبدی - جداره) و (کالبدی - میانه) به ترتیب دل کامپو، نقش جهان، ناوونا و بهارستان در عامل (بصری - زیباشناختی) به ترتیب نقش جهان، ناوونا، دل کامپو و بهارستان در عامل

جدول ۳-۴: نتایج آزمون کروسکال-والیس برای سطح رضایتمندی شهروندان در چهار میدان ($df=۳$)

مجذورکای	میانگین رتبه	گروه	عوامل	مجذورکای	میانگین رتبه	گروه	عوامل
۶۷/۳۲**	۲۴۴/۵۵	نقش جهان	روانی - اجتماعی	۱۱۷/۹۲**	۲۵۰/۵۷	نقش جهان	دسترسی - مکانی
	۱۴۸/۸۳	بهارستان			۱۲۱/۹۸	بهارستان	
	۲۰۵/۵۵	دل کامپو			۲۹۹/۳۰	دل کامپو	
	۲۸۳/۰۶	ناوونا			۲۱۰/۱۵	ناوونا	
۲/۳۵	۲۳۶/۰۹	نقش جهان	عملکردی - سرزندگی	۲۷/۳۳**	۲۳۶/۸۹	نقش جهان	کالبدی - جداره
	۲۱۶/۱۹	بهارستان			۱۸۴/۰۱	بهارستان	
	۲۱۷/۴۲	دل کامپو			۲۶۳/۴۶	دل کامپو	
	۲۱۲/۳۰	ناوونا			۱۹۷/۶۴	ناوونا	
۷۵/۹۶**	۲۱۱/۸۱	بهارستان	مدیریتی	۱۷/۱۵*	۲۳۶/۱۶	نقش جهان	کالبدی - میانه
	۱۳۸/۷۶	دل کامپو			۱۸۲/۱۹	بهارستان	
	۲۵۸/۴۶	ناوونا			۲۴۸/۱۹	دل کامپو	
	۲۷۲/۹۶	نقش جهان			۲۱۵/۴۶	ناوونا	
۵۹/۸۳**	۲۵۳/۰۲	بهارستان	نمره کل رضایتمندی	۲۸/۰۳**	۲۶۹/۱۳	نقش جهان	بصری - زیباشناختی
	۱۳۹/۷۸	دل کامپو			۱۸۷/۳۹	بهارستان	
	۲۴۹/۶۹	ناوونا			۱۹۷/۸۸	دل کامپو	
	۲۳۹/۵۱	نقش جهان			۲۲۷/۶۱	ناوونا	

شکل ۳-۱: نمودار میله ای میانگین رتبه ای کل رضایتمندی در شهروندان میداين

شکل ۳-۲: مقایسه عوامل رضایتمندی در شهروندان ۴ میدان

و فرهنگی نیز مربوط می شود و میزان رضایت شهروندان از این عوامل و مولفه ها در تمام فضاهای شهری دنیا یکی نخواهد بود. در هر صورت لازم

۴- نتیجه گیری

عوامل و مولفه های فضاهای عمومی مطلوب نظیر میداين شهری، به ادراکات فردی، ارزش های اجتماعی

است که برای ارتقای کیفی فضاهای میدانی شهری، از دید شهروندان همان شهر مورد ارزیابی و شناسایی قرار گیرند تا ضمن شناخت مشکلات فضاهای میدان در هر شهر، امکان بهبود زندگی اجتماعی، شهروندی و افزایش کیفیت محیط شهری در هر ساختار شهری فراهم شود. این امر می‌تواند تا کیفیت فضاهای میدان شهری، مورد نظر سنجی قرار گیرد تا کارآمدترین راهکار مداخله در ساختار شهری فراهم شود. در این مقاله برای ارتقای کیفی فضاهای میدانی شهری و رضایت شهروندان، میدانی از دید شهروندان مورد ارزیابی قرار گرفت و در نهایت با مقایسه سطح رضایت شهروندان ۴ میدان نقش جهان، بهارستان و دل کامپو و ناوونا در عوامل ۷ گانه دریافتیم که در عامل (دسترسی - مکانی) میدان دل کامپو بدلیل موقعیت قرار گیری مناسب در مرکز و قلب شهر، دید ۱۱ گذر میدان به کاخ پابلیکو و برج توره دل مانیا و ایجاد هیجان هنگام ورود از کوچه‌های باریک و پیچ در پیچ به میدان بیشترین میانگین رتبه ای (۲۹۹/۳۰) را داشته ولی میدان بهارستان بدلیل وجود تعداد زیاد گذرهای اتومبیل رو با نامهای (جمهوری، اکباتان، نظامیه، جورکش، اصناف، صفی علیشاه، مصطفی خمینی) و یک طرفه بودن خیابان جمهوری سبب عدم دسترسی آسان شهروندان به برخی نقاط شهر توسط وسایل نقلیه شده که کمترین میانگین رتبه ای (۱۲۱/۹۸) برخوردار شده است. در عامل (کالبدی - جداره) میدان دل کامپو به دلیل داشتن بنای شاخص کاخ پابلیکو و برج توره دل مانیا در وسط جداره جنوبی میدان و طاقدار بودن ۵ ورودی از ۱۱ ورودی میدان، سبب پیوستگی و عدم بریدگی بدنه میدان شده و بیشتر بناها تقریباً با داشتن ارتفاع ۲۵ متر

دارای نسبت ۴:۱ در ضلع کم عرض و ۶:۱ در ضلع عریض تر و کاخ پابلیکو با ارتفاع حدود ۳۵ متر نسبت به عرض ۱۰۰ متر میدان دارای نسبت ایده آل ۳:۱ و ارتفاع برج شهرداری توره دل مانیا با ارتفاع ۱۰۰ متر، میدان دل کامپو را تحت تاثیر قرار داده و نسبت مناسب بین ارتفاع بدنه‌ها به عرض کف بوجود آمده است و داشتن نمای گوتیک قرون وسطایی با الگویی از پنجره‌های قوس سراسری از مصالح سنگ رودخانه‌ای خاص دوران گوتیک، هماهنگی بین رنگ و مصالح بدنه و متناسب بودن ابعاد فضا با توجه به پیکر انسان، از کیفیت بالای رضایتمندی و بیشترین میانگین رتبه ای (۲۶۳/۴۶) برخوردار است ولی میدان بهارستان بخاطر کمی بناهای شاخص باستانی بنای تاریخی مجلس در ضلع شرقی میدان و وجود زیادی گذرهای منتهی به میدان سبب عدم پیوستگی بدنه‌های میدان شده، از طرف دیگر عدم هماهنگی رنگ و بافت مصالح بدنه‌ها منجر به داشتن کمترین میانگین رتبه ای (۱۸۴/۰۱) شده است. در عامل (کالبدی - میانه) میدان دل کامپو با بیشترین میانگین رتبه ای (۲۴۸/۱۹) حاکی از داشتن مصالح کف سالم و مقاوم، شکل هندسی دوزنقه ای قابل درک به ابعاد ۱۰۰*۱۵۰ متر و نسبت مناسب ۲ به ۳ و توپوگرافی شیب دار است ولی میدان بهارستان به دلیل داشتن جنس مصالح کف نامناسب، غیر مقاوم و شکل غیر قابل درک و نداشتن محل مناسب برای نشستن شهروندان در جزیره میانی و نبود آن در پیاده روها و کمبود مبلمان شهری از کمترین میانگین رتبه ای (۱۸۲/۱۹) برخوردار است. در عامل (بصری - زیباشناختی) میدان نقش جهان به دلیل وجود عناصر طبیعی نظیر گیاهان، آب، چمن و

میدان و وجود فعالیت های مذهبی نماز جمعه، تفریحی مانند جشنواره های کودک، نشستن مردم و بازی کودکان در میان فضای سبز و داخل حوض، گردش دور میدان توسط کالسکه های سستی، دوچرخه سواری کودکان و بزرگسالان در میانه میداندارای بیشترین میانگین رتبه ای (۲۳۶/۰۹) است ولی میدان ناوونا با وجود فعالیت های خوردن و آشامیدن با قیمت بالا و نبود فعالیت های اقتصادی در جداره ها کمترین میانگین رتبه ای (۲۱۲/۳۰) را به خود گرفته است. در عامل (مدیریتی) میدان ناوونا بیشترین میانگین رتبه ایش (۲۷۲/۹۶) را به دلیل تعمیرات سریع، خالی نگهداشتن سطل های زباله و داشتن مکان مناسب برای پارکینگ ولی میدان بهارستان کمترین میانگین رتبه ایش (۱۳۸/۷۶) را به دلیل عدم نگهداری و تعمیرات سریع، پر بودن سطل های زباله، وجود موش و عدم محافظت و نظافت پیاده روها بویژه شب ها کسب نموده است. در پایان باید گفت با وجود این که میدان دل کامپو در بین عوامل رضایتمندی چندین مرتبه، بالاترین رتبه را کسب کرده است ولی شایان ذکر است که در کل، بیشترین میانگین رتبه ای نمرات رضایتمندی به ترتیب میدان نقش جهان، دل کامپو، ناوونا و بهارستان است یعنی شهروندان اصفهانی در بین عوامل رضایتمندی با میانگین رتبه ای (۲۵۳/۰۲) بیشترین رضایتمندی را از میدان نقش جهان و شهروندان تهرانی کمترین میزان رضایت را از میدان بهارستان دارند.

فواره های موجود در استخر و نورپردازی شبانه بناهای تاریخی و مغازه ها در حجره ها دارای بیشترین میانگین رتبه ای (۲۶۹/۱۳) ولی میدان بهارستان به دلیل نداشتن طراحی رویه کف از نظر زیبایی و وجود کاربریهای اداری، بانک و نورپردازی ضعیف در بدنه شمالی و کمی هنر عمومی فقط در حد یک مجسمه کمترین میانگین رتبه ای (۱۸۷/۳۹) را حایز کرده است. در عامل (روانی- اجتماعی) میدان ناوونا با بیشترین میانگین رتبه ای (۲۸۳/۰۶) حاکی از آن است که با داشتن جو آرام، عوامل طبیعی آب، هنر عمومی نظیر آبنما، ابلیسک و فواره ها، عدم ورود وسایل نقلیه به میدان، وجود امنیت، راهبردهای مدیریتی برای ایجاد امنیت مثل پلیس و نگهبان، دسترسی بصری، تداوم حضور مردم، داشتن نشیمن برای نشستن، تماشای اطراف میدان، فعالیت های هنری در میانه آن توسط نقاشان دارای بیشترین میانگین رتبه ای بوده ولی میدان بهارستان با کمترین میانگین رتبه ای (۱۴۸/۸۳) به علت وجود وسایل نقلیه، نبود امنیت، نبود دسترسی بصری و هنر عمومی، نداشتن محل مناسب برای نشستن نظیر نیمکت و صندلی، نبود فعالیت های جمعی در میانه آن سبب شد که کمترین امتیاز را کسب نماید. در عامل (عملکردی- سرزندگی) میدان نقش جهان بدلیل وجود فعالیت های مذهبی نظیر مسجد امام، شیخ لطف الله و حکومتی نظیر کاخ عالی قاپو، فعالیت تجاری بازار قیصریه، مغازه های صنایع دستی، دو مغازه بستنی فروشی در جداره

۵- پیشنهادها

جدول ۵-۱: پیشنهادات برای بهسازی و ارتقای کیفیت ۴ میدان مذکور در ۷ عوامل رضایتمندی

عوامل	میدان نقش جهان	میدان بهارستان	میدان دل کامپو	میدان ناوونا
دسترسی- مکانی	حذف گذرهای ماشینها رو و موتورسوار- ایجاد زیرگذر، رستوران و امکانات در دل زمین در صورت امکان پذیر نبودن در خود میدان- بررسی‌هایی در مورد مسیرها، فراوانی و زمان بندی حمل و نقل عمومی با توجه به نیازهای جمعیتی بالاخص گروه‌های خاص اجتماعی بسویژه زنان- ایجاد خوانسای در خیابانها و نشانه گذاری آنها برای کمک به حس جهت یابی- تاکید محل ورودی راه اصلی میدان با شکستن خط آسمان	افزایش دسترسی به وسایل نقلیه برای رفت و آمد- حذف اتومبیل و انتقال آن به زیر زمین توسط زیر گذر - ایجاد محوریت عابر پیاده- محوری شدن وسایل نقلیه عمومی مانند اتوبوس نه وسایل نقلیه شخصی- ارتباط مطلوب با سیستم حمل و نقل شهری با توجه به نیازهای جمعیتی بالاخص گروه‌های خاص اجتماعی زنان(به منظور کاهش استفاده از اتومبیل شخصی)- ایجاد خوانسای در خیابانها و نشانه گذاری آنها برای کمک به حس جهت یابی - مجاز نبودن بیش از دو دهانه ورودی در هر بدنه، مگر با داشتن پوسته نیمه شفاف (رواق) - تاکید محل ورودی راه اصلی میدان با شکستن خط آسمان	-	- ارتباط مطلوب با سیستم حمل و نقل شهری- عدم تاکید بر ورودی‌های فرعی - مجاز نبودن بیش از دو دهانه ورودی در هر بدنه، مگر با داشتن پوسته نیمه شفاف (رواق) - تاکید محل ورودی راه اصلی میدان با شکستن خط آسمان
کالبدی- جداره	- رسیدگی میراث فرهنگی به حفظ، نگهداری و نوسازی نماها و جداره‌های فرسوده میدان	ایجاد ویترین‌های مناسب، شیک و یک دست برای مغازه‌ها- بهبود زیبایی و ظاهر جداره‌ها، حفظ، نگهداری و نوسازی نماها با بودجه ای توسط شهرداری- استفاده از مصالح و رنگهای متنوع و جذاب در فضای میدان- شاخص کردن بنای قدیمی و با ارزش به منظور افزایش حس تعلق - حداقل میزان محصوریت میدان ۱ به ۶ - ایجاد پیوستگی و تداوم در بدنه با به حداقل رساندن شکاف و پریدیگی توسط ردیف پوشش گیاهی، عنصر دروازه یا سایه‌بان، ایجاد ریتم و تکرار در آسمان از طریق طراحی خط آسمان، ایجاد هماهنگی و ریتم در ارتفاع بدنه	-	- حداقل میزان محصوریت میدان ۱ به ۶ - سهم آسمان در فضای میدان حفظ شود (محصوریت به حدی باشد که به راحتی آسمان قابل دیده شدن باشد)
کالبدی- میانه	- جنس رویه کف مقاوم، نبود خطر لغزندگی- دارای بافت‌ها و رنگ‌های متفاوت- استفاده از کاشی آبی فیروزه ای در کفسازی- تجهیز و سازگاری مسیرهای پیاده با حرکت زنان(چنتاب از مصالح و اختلاف ارتفاع نامناسب برای حرکت کالسکه و کفشهای پاشنه بلند، چرخ خرید، ویلچر و ...)- جاگذاری نیمکت و صندلی پستی دار برای افراد مسن- ایجاد چتر یا سقف در محل نشستن در برابر محافظت آفتاب و باران - تعبیه صفحات بازی بر روی میزها- ایجاد میز و صندلیها در اندازه کودکان برای توجه کودکان- افزایش سنطل زیاله - توجه به مقیاس، اندازه و چیدمان مبلمان شهری در فضای میدان متناسب با تمام نیاز مردم	- بهبود فضا، کفسازی و سنگفرش میدان- ایجاد بافت‌ها و رنگ‌های متفاوت- ایجاد جنس رویه کف مقاوم، نبود خطر لغزندگی، نیاز کمتر به تمیز کردن، قابل حس بودن از نظر بصری و حس لامسه- ایجاد ابعاد مناسب برای پیاده روها برای توقف و گذر عابران- داشتن جاهایی برای نشستن مثل نیمکت پستی دار برای افراد مسن همراه با سایه در پیاده رو و جزیره وسط میدان در طی روز- ایجاد میز و صندلی برای سهولت خوردن و آشامیدن- ایجاد چتر یا سقف در محل نشستن در برابر محافظت آفتاب و باران - تعبیه صفحات بازی بر روی میزها - ایجاد میز و صندلیها در اندازه کودکان برای توجه کودکان- تناسب بین مبلمان شهری با فضای میدان- تامین زیرساختهای مسیرهای دوچرخه سواری و تشویق استفاده از آن- توجه به امکانات دفع آب‌های سطحی و سرپوشیده بودن لبه جوی‌های موجود میدان- توجه به مقیاس، اندازه و چیدمان مبلمان شهری در فضای میدان متناسب با تمام نیاز مردم- قابل سرقت نبودن، مقاومت مبلمان شهری در برابر عوامل جوی و کثرت استفاده مردم	-	- افزایش جایگاههای اولیه برای نشستن مانند (نیمکتها، صندلی‌ها) - ایجاد نیمکتهای تکیه دار برای افراد مسن- ایجاد جاهایی برای تکیه دادن مانند درخت، یک قطعه اثر هنری، ستون، تیرهای عمودی، پارکومترها، تیر چراغ برق یا دیوارهای مناسب- جنس رویه کف مقاوم، نبود خطر لغزندگی- نسبت طول و عرض به نحوی باشد فرمی متمرکز را القا کند و نه یک فرم کشیده و یا متحنی - توجه به مقیاس، اندازه و چیدمان مبلمان شهری در فضای میدان متناسب با تمام نیاز مردم
بصری- زیبانشناختی	- ایجاد طراحی سطح رویه کف جهت ایجاد مقیاس انسانی، ساماندهی و ایجاد وحدت در فضای بزرگ ساختمان‌های نا هماهنگ و وجود رخنه و شکاف بزرگ در میدان- استفاده از پوشش گیاهی مناسب و مانع از ایجاد اختلال در دید و نظارت ویژه در جداره جنوبی- استفاده از پوشش گیاهی و ایجاد سایه، خنکی، آسایش اقلیمی، به حداقل رساندن صداهای نامطلوب و تداعی محیط طبیعی و ایجاد تنوع بصری، افزایش چمن و مکانهای نشستن مناسب کودکان- استفاده از آب و بهبود آب نما برای ارتباط انسان با آب (بصری، لمسی و شنیداری) و تداعی محیط طبیعی، ایجاد موسیقی زیبایی بدنه‌های با ارزش تاریخی و	- استفاده از پوشش گیاهی و ایجاد سایه، خنکی، آسایش اقلیمی و تداعی محیط طبیعی و ایجاد تنوع بصری، افزایش چمن و مکانهای نشستن مناسب کودکان- استفاده از آب و بهبود آب نما برای ارتباط انسان با آب (بصری، لمسی و شنیداری) و تداعی محیط طبیعی، ایجاد موسیقی زیبایی بدنه‌های با ارزش تاریخی و	- استفاده از پوشش گیاهی و ایجاد سایه، خنکی، آسایش اقلیمی و تداعی محیط طبیعی و ایجاد تنوع بصری، افزایش چمن و مکانهای نشستن مناسب کودکان- استفاده از آب و بهبود آب نما برای ارتباط انسان با آب (بصری، لمسی و شنیداری) و تداعی محیط طبیعی، ایجاد موسیقی زیبایی بدنه‌های با ارزش تاریخی و	- افزایش آینما و مجسمه - ایجاد طراحی سطح رویه کف جهت ایجاد مقیاس انسانی، ساماندهی و ایجاد وحدت در فضا- استفاده از پوشش گیاهی مناسب و مانع از ایجاد اختلال در دید و نظارت - استفاده از پوشش گیاهی و ایجاد سایه، خنکی، آسایش اقلیمی و تداعی محیط طبیعی و ایجاد تنوع بصری، افزایش چمن و مکانهای نشستن مناسب کودکان- استفاده از آب و بهبود آب نما- افزایش نورپردازی بدنه‌های با ارزش تاریخی و فرهنگی- ایجاد و افزایش نورپردازی به جهت ایجاد ایمنی و

<p>امنیت، محیط بصری جذاب و جلوگیری از ایجاد فضاهای تاریک و ایجاد تأمین نظارت اجتماعی دیگران-افزایش عناصر هنری نظیر مجسمه، ابلیسک، آبنما، فواره، نقوش روی بدنه‌ها، فرسک‌ها، تابلو، سرامیک‌ها، نقاشی‌ها (ی روی تابلوها و روی بدنه ساختمانها)، نوشته‌ها، طرحهای دیواری، فعالیتهای هنری در میانه و جداره میدان</p>	<p>فرهنگی - ایجاد روشنائی نورپردازی کافی به جهت ایجاد ایمنی و امنیت، ایجاد محیط بصری جذاب و پـــــذیرا، جلوگیری از ایجاد فضاهای تاریک و ایجاد تأمین نظارت اجتماعی دیگران- ایجاد عناصر هنری نظیر مجسمه، ابلیسک، آبنما، فواره، نقوش روی بدنه‌ها، فرسک‌ها، تابلو، نقاشی‌ها (ی روی تابلوها و روی بدنه ساختمانها)، نوشته‌ها، طرحهای دیواری، فعالیتهای هنری در میانه و جداره میدان</p>	<p>آب در فضا، تقویت زیبایی فضا، غلبه بر برخی اصوات مزاحم، به حداقل رساندن صداهای نامطلوب- افزایش نورپردازی بدنه‌های با ارزش تاریخی و فرهنگی - افزایش نورپردازی به جهت ایجاد ایمنی و امنیت، ایجاد محیط بصری جذاب و پذیرا، جلوگیری از ایجاد فضاهای تاریک و ایجـــــاد تأمین نظارت اجتماعی دیگران- ایجاد عناصر هنری نظیر مجسمه، آبنما، فواره، نقوش روی بدنه‌ها، فرسک‌ها، تابلو، سرامیک‌ها، نقاشی‌ها (ی روی تابلوها و روی بدنه ساختمانها)، نوشته‌ها، طرحهای دیواری، انجام فعالیتهای هنری در میانه میدان- استفاده از حرکت و رنگ در فواره‌ها برای ایجاد جذابیت فضا</p>	
<p>-</p>	<p>تأمین امنیت محیطی(تأمین امنیت روزانه و شبانه) بویژه برای زنان و کودکان شامل تأمین دید عابرین، تأمین نور کافی، تأمین دسترسی مناسب به مراکز امن، حذف انومیل و انتقال آن به زیر زمین توسط زیر گذر، ایجاد راهبردهای مختلف مدیریتی از جمله استفاده از اشکال مختلف مکانیکی (بوسیله دوربین، دروازه و ...)، راهبردهای طبیعی (تعریف فضا و قلمرو)، راهبردهای سازمانی (پلیس، نگهبان و پرسنل تأمین امنیت و ...) و ایجاد دسترسی بصری به درون میدان - ایجاد استراحت و آرامش از طریق جو آرام، افزایش عوامل طبیعی(درختان، چمن، آب)، ایجاد حریم فضا و کنترل ورود وسائل نقلیه، ایجاد دسترسی بصری به درون یک فضا (با در نظر گرفتن عوامل طبیعی)- ایجاد راحتی از طریق فراهم کردن شرایط اقلیم‌های خرد (نظیر سرپناه و محافظ در برابر آفتاب و سرما و باد)، تسهیلات کالبدی (نظیر نشیمنها)، توسعه «طراحی کالبدی» و «راهبردهای مدیریتی»-ایجاد تعاملات فعال با محیط و جامعه از طریق فعالیتهای و تسهیلات سرگرم کننده و تفریحی (مانند اجراهای نمایشی: کنسرتها، فستیوالها، رویدادهای اجتماعی و غیره)- ایجاد لذت و شادی در میدان از طریق استفاده از عوامل مناسب چشم اندازه‌های نرم و سخت (مواد مناسب و عناصر طبیعی)، رنگ (روشن کردن و درخشان کردن محیط به کمک رنگها)، هنر عمومی ، ارائه تسهیلات سرگرم کننده و تفریحی (مانند اجراهای نمایشی: کنسرتها، فستیوالها، رویدادهای اجتماعی و غیره)</p>		<p>روانشناختی - اجتماعی</p>
<p>-</p>	<p>تأمین امنیت محیطی(تأمین امنیت روزانه و شبانه) بویژه برای زنان و کودکان شامل تأمین دید عابرین، تأمین نور کافی، تأمین دسترسی مناسب به مراکز امن، حذف انومیل و انتقال آن به زیر زمین توسط زیر گذر، ایجاد راهبردهای مختلف مدیریتی از جمله استفاده از اشکال مختلف مکانیکی (بوسیله دوربین، دروازه و ...)، راهبردهای طبیعی (تعریف فضا و قلمرو)، راهبردهای سازمانی (پلیس، نگهبان و پرسنل تأمین امنیت و ...) و ایجاد دسترسی بصری به درون میدان - ایجاد استراحت و آرامش از طریق جو آرام، افزایش عوامل طبیعی(درختان، چمن، آب)، ایجاد حریم فضا و کنترل ورود وسائل نقلیه، ایجاد دسترسی بصری به درون یک فضا (با در نظر گرفتن عوامل طبیعی)- ایجاد راحتی از طریق فراهم کردن شرایط اقلیم‌های خرد (نظیر سرپناه و محافظ در برابر آفتاب و سرما و باد)، تسهیلات کالبدی (نظیر نشیمنها)، توسعه «طراحی کالبدی» و «راهبردهای مدیریتی»-ایجاد تعاملات فعال با محیط و جامعه از طریق فعالیتهای و تسهیلات سرگرم کننده و تفریحی (مانند اجراهای نمایشی: کنسرتها، فستیوالها، رویدادهای اجتماعی و غیره)- ایجاد لذت و شادی در میدان از طریق استفاده از عوامل مناسب چشم اندازه‌های نرم و سخت (مواد مناسب و عناصر طبیعی)، رنگ (روشن کردن و درخشان کردن محیط به کمک رنگها)، هنر عمومی ، ارائه تسهیلات سرگرم کننده و تفریحی (مانند اجراهای نمایشی: کنسرتها، فستیوالها، رویدادهای اجتماعی و غیره)</p>	<p>- در نظر گرفتن مسیر دوچرخه و اسکیت برای بچه‌ها- تفکیک فعالیتهای دور میدان و انتقال فعالیتهای مزاحم به مناطق دیگر-ساماندهی کاربریهای متنوع به لحاظ زمانی به عنوان نقاط روشن و فعال در طول شبانه روز در فضا- ایجاد تنوع در انواع کاربریها برای جذب گروههای مختلف اجتماعی، سنی و جنسی- عدم جانمایی کاربریها در میدان شهری به گونه ای که بخشهایی از میدان پر از ازدحام و بخشهای دیگر خلوت نباشند-حداقل به کارگیری کاربری اداری و بانک به عنوان بدنه‌های خاموش-استقرار حداقل یک کاربری فعال در شب یعنی رستوران و سینما و... در هر یک از بدنه‌های میدان- فراهم کردن تسهیلاتی برای خوردن و آشامیدن نظیر دکه‌های مواد غذایی یا فروشندگان دوره‌گرد با چرخ دستی مواد غذایی، کافه تریا و رستورانهایی با میزها در هوای آزاد-تسهیلات لازم برای برگزاری نمایشگاههای روباز ، اجرای موسیقی و نمایشهای خیابانی، مراسم، گردهماییهای فرهنگی، مذهبی نظیر تعزیه خوانی، مراسم ماه محرم، مراسم نذری، مراسم اعیاد و مناسبت‌ها، معرکه گیری، شعبده بازی، فعالیتهای بدون فضا مانند دست فروشی و دوره گردی، بساط معرکه گیری در میدان -ایجاد کیوسک‌های روزنامه فروشی و اطلاع رسانی- ایجاد زمین بازی، ورزش، مکانی برای لمیدن و نزدیک به والدین، نقاشی دیواری، موسیقی و تئاتر خیابانی، ورزش، زمینهای بازی خلاقانه، زمین اسکیت و زمین رولربلید برای کودکان و جوانان</p>	<p>عملکردی - سرزندگی</p>
<p>-</p>	<p>تأمین امنیت محیطی(تأمین امنیت روزانه و شبانه) بویژه برای زنان و کودکان شامل تأمین دید عابرین، تأمین نور کافی، تأمین دسترسی مناسب به مراکز امن، حذف انومیل و انتقال آن به زیر زمین توسط زیر گذر، ایجاد راهبردهای مختلف مدیریتی از جمله استفاده از اشکال مختلف مکانیکی (بوسیله دوربین، دروازه و ...)، راهبردهای طبیعی (تعریف فضا و قلمرو)، راهبردهای سازمانی (پلیس، نگهبان و پرسنل تأمین امنیت و ...) و ایجاد دسترسی بصری به درون میدان - ایجاد استراحت و آرامش از طریق جو آرام، افزایش عوامل طبیعی(درختان، چمن، آب)، ایجاد حریم فضا و کنترل ورود وسائل نقلیه، ایجاد دسترسی بصری به درون یک فضا (با در نظر گرفتن عوامل طبیعی)- ایجاد راحتی از طریق فراهم کردن شرایط اقلیم‌های خرد (نظیر سرپناه و محافظ در برابر آفتاب و سرما و باد)، تسهیلات کالبدی (نظیر نشیمنها)، توسعه «طراحی کالبدی» و «راهبردهای مدیریتی»-ایجاد تعاملات فعال با محیط و جامعه از طریق فعالیتهای و تسهیلات سرگرم کننده و تفریحی (مانند اجراهای نمایشی: کنسرتها، فستیوالها، رویدادهای اجتماعی و غیره)- ایجاد لذت و شادی در میدان از طریق استفاده از عوامل مناسب چشم اندازه‌های نرم و سخت (مواد مناسب و عناصر طبیعی)، رنگ (روشن کردن و درخشان کردن محیط به کمک رنگها)، هنر عمومی ، ارائه تسهیلات سرگرم کننده و تفریحی (مانند اجراهای نمایشی: کنسرتها، فستیوالها، رویدادهای اجتماعی و غیره)</p>	<p>-نظارت مامور به کار و رفتار مردم (بویژه افراد با فرهنگ پایین)- افزایش نیاز به مدیریت میدان برای نگهداری منظم و دائمی از تاسیسات میدان و رسیدگی به بهداشت- مبارزه با موش‌ها- تعمیرات سریع، نظافت میدان و خالی کردن سطهای زباله بطور منظم، محافظت از محوطه چمن کاری شده و گونه‌های گیاهی- ایجاد کاربریهای خدماتی از قبیل پارکینگ، سوپر مارکت، کافی نت،تلفن همگانی، تاسیسات و تجهیزات شامل رسیدگی به سرویس بهداشتی، افزایش آب سردکن - ایجاد دستشویی عمومی، نمازخانه ، مسجد و یا ایجاد فضایی برای نماز- رسیدگی به آب حوض و بهداشت- افزایش احداث پارکینگ نه در لایه اول میدان</p>	<p>- نیاز به مدیریت میدان برای نگهداری منظم و دائمی از تاسیسات میدان و رسیدگی به بهداشت- تحت مراقب بودن میدان با رعایت اصول تعمیرات سریع، نظافت میدان و خالی کردن سطهای زباله بطور منظم، محافظت از محوطه چمن کاری شده و گونه‌های گیاهی- ایجاد کاربریهای خدماتی از قبیل پارکینگ، سوپر مارکت، کافی نت، تلفن همگانی، تاسیسات و تجهیزات شامل رسیدگی به سرویس بهداشتی، افزایش آب سردکن- افزایش احداث پارکینگ نه در لایه اول میدان- امکان ورود خودروهای اضطراری پلیس، امبولانس، آتش نشانی، حمل پول، به صحن میدان از طریق یک راه با کنترل لازم - پر کردن آبنمای وسط میدان و جلوی مسجد امام</p>

منابع

- فیلدینگ آگ برن، ویلیام؛ و نیم کف، مایر فرانسیس، (۱۳۸۰)، «زمینه جامعه شناسی»، ترجمه امیر حسین آریان پور، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، چاپ سیزدهم.
- کنیرش، یورگن، (۱۳۸۸)، «میدان‌های شهری، معماری و طراحی فضای باز»، ترجمه فریدون قریب، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- کوکبی، افشین؛ و پورجعفر، محمدرضا؛ و تقوایی، علی اکبر، (۱۳۸۴)، «برنامه ریزی کیفیت زندگی شهری در مراکز شهری، تعاریف و شاخص‌ها»، فصلنامه جستارهای شهرسازی، شماره ۱۲.
- کیانی، محمدیوسف، (۱۳۷۴)، «پایتخت‌های ایران»، چاپاول، سازمان میراث فرهنگی.
- گالبرایت، جان کنت، (۱۳۸۲)، «فرهنگ رضایت طلبی»، مترجم سعید ساری اصلانی. تهران: نی.
- نژادستاری، سعیده، (۱۳۹۰)، «نقش میدان‌های شهری و بررسی عواقب ناشی از تنزل جایگاه آن در شهرهای امروز با تاکید بر شهرهای ایرانی»، فصلنامه مطالعات شهر ایرانی اسلامی، فصلنامه علمی پژوهشی پژوهش‌سکده فرهنگ، هنر و معماری، جهاد دانشگاهی.
- Carpiano, R. W & Hystad, P. (2010), Sense of community belonging” in health surveys: What social capital is it measuring?, health&Place, doi:10. 1016/j. healthplace
- Francis J, Giles-Corti W, Wood L & Knuiiman M. 2012. Creating sense of community: The role of public space. Journal of Environmental Psychology. 32: 401-409
- Marcus, C. C., and Francis, C., (1998), People Places: Design Guidelines for Urban Open Space, John Wiley & Sons Inc., Canada.
- Sennett, Richard. 1974. The Fall of Public Man, WW Norton And Company.
- Whyte, W. H. (1980). The Social Life of Small Urban Spaces. Washington: The Conservation Foundation.
- جی براهام، باربارا، (۱۳۸۸)، «هدف یابی، راهنمایی به سوی احساس رضایت فردی»، مترجم جواد منتظری و شهناز منتظری، تهران: نسل‌نو اندیش.
- خدایی، زهرا؛ و پورخیری، علی، (۱۳۹۰)، «کیفیت محیط شهری و نقش آن در ارتقا رضایت شهروندان»، مجله مدیریت و برنامه ریزی شهری، شماره ۳.
- دانشپور، سید عبدالهادی؛ و چرخچیان، مریم، (۱۳۸۶)، «فضاهای عمومی و عوامل موثر بر حیات جمعی»، فصلنامه باغ نظر، شماره ۷
- رفیعی‌پور، فرامرز، (۱۳۸۲)، «آناتومی جامعه: مقدمه‌های بر جامعه‌شناسی کاربردی»، تهران: شرکت سهامی انتشار.
- ساروخانی، باقر، (۱۳۸۶)، «جامعه شناسی ارتباطات»، تهران، انتشارات اطلاعات، چاپ نوزدهم.
- شماعی، علی؛ و احمدپور، احمد، (۱۳۹۰)، «بهسازی ونوسازی شهری از دیدگاه جغرافیا»، تهران: دانشگاه تهران.
- طالبی، ژاله، (۱۳۸۳)، «روابط اجتماعی در فضای شهری»، نامه علوم اجتماعی، شماره ۲۴.
- علوی بالالمعنی، مریم؛ و پورجعفر، محمدرضا، (۱۳۸۸)، «مؤلفه‌های موثر بر مطلوبیت ادراک فضایی میدان شهری»، مجله آبادی، شماره ۶۳.
- غیاثوند، احمد، (۱۳۹۰)، «بررسی میزان رضایت شهروندان از اقدامات شهرداری در زمینه کاهش آلودگی هوا»، تهران: جامعه شناسان.
- فراهانی، رضا، (۱۳۸۸)، «میدان نقش جهان و عناصر آن»، مجله ماه هنر، شماره ۱۳۱.